

LUCJAN MIŚ*

KONSTRUKCYJONISTYCZNA PRACA SOCJALNA W OPINIACH STUDENTÓW PRACY SOCJALNEJ I PRACOWNIKÓW SOCJALNYCH. NA PRZYKŁADZIE TERAPII SKONCENTROWANEJ NA ROZWIĄZANIACH (TSR)

ABSTRAKT

Konstrukcjonizm społeczny jest jedną z ważnych współczesnych teorii wykorzystywanych przez pracowników socjalnych. Mary K. Rodwell, Stanley Witkin czy Peter de Jong wskazują na podobieństwa założeń konstrukcjonizmu i pracy socjalnej oraz na niewielkie różnice między nimi. Terapia skoncentrowana na rozwiązaniach jest modelowym przykładem praktyki konstrukcyjnej. Posługuje się wyjątkowymi, unikalnymi rodzajami pytań, chociaż terapeuci stosują również dodatkowe pytania i interwencje.

Badania empiryczne nad użyciem PSR przez pracowników ośrodków pomocy społecznej były prowadzone, m.in. w 2006 i 2019 r.

Porównano wyniki badania opinii pracowników socjalnych na temat wartości i użyteczności PSR w ich pracy. Pierwsze badanie zostało zrealizowane w 2006 r., czyli na początku implementacji tej metody w ośrodkach pomocowych w Polsce. Drugie badanie zostało zrealizowane w 2019 r. w ośrodkach pomocy społecznej w Małopolsce. Badani pozytywnie ocenili przydatność niektórych elementów PSR do pracy z klientami (oraz we własnym życiu), szczególnie pytania o wyjątki, pytania skalujące i zwiększenie zaufania we własne siły.

Autor przeprowadził również własne badania opinii studentów pracy socjalnej UJ na temat kursu PSR. Tak jak pracownicy socjalni, studenci w podobny sposób pozytywnie wypowiadali się o metodzie. Do jej słabości zaliczali pominięcie przeszłości klienta, czasochłonność i pytanie o cud.

---

* Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Trnavská Univerzita v Trnave (Słowacja);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6845-4565>

Typowe trudności studentów w trakcie uczenia się PSR to: niedostrzeżenie zasobów klientów, unikanie kontrowersyjnych i konfliktowych tematów oraz nieuznawanie opinii drugiej strony za podstawę do zmiany swojego myślenia. Konkluzja: PSR znajduje częściowe zastosowanie pracy socjalnej oraz jej edukacji. Z uznaniem pracowników socjalnych i studentów spotkała się większość specyficznych pytań TSR oraz skupienie się na mocnych stronach klienta. Trudności w akceptacji podejścia skoncentrowanego na rozwiązaniach leżą w przywiązaniu do idei diagnozy jako niezbędnego składnika pracy socjalnej oraz idei obiektywnej rzeczywistości.

SŁOWA KLUCZOWE: konstrukcjonizm społeczny, terapia skoncentrowana na rozwiązaniach, krótkoterminowa terapia skoncentrowana na rozwiązaniach, opinie użytkowników

WPROWADZENIE

Teorie konstrukcjonistyczne powinny być znane polskim studentom pracy socjalnej i pracownikom socjalnym. Wiedzę na ten temat zawierają podstawowe podręczniki teorii pracy socjalnej, np. Davida Howe'a, Chrisa Becketta czy Mela Graya i Stephen A. Webba. Ian Shaw (2013, s. 260) przytacza główne założenie konstrukcjonizmu społecznego: „Fakty są konstruktami społecznymi, a nie obiektami. Istotą danego faktu jest to, że został tak skonstruowany. Konstrukcja jest przypadkowa, a nie powszechna”.

Shaw dystansuje się jednak od tego podejścia i uważa za błąd przyjęcie paradygmatu konstrukcjonistycznego jako oczywistego. Opowiada się za umiarkowanym realizmem i rozsądnym sceptycyzmem. Solidaryzuje się ze stanowiskiem brytyjskiego kierunku filozoficznego znanego jako „krytyczny realizm”, próbującego wypracować „trzecią drogę” pomiędzy społecznym konstrukcjonizmem a „naiwnym realizmem”.

Odmienne stanowisko zajmuje Stanley L. Witkin. Sformułował je w sposób następujący: „Wydaje się, że istnieje naturalne dopasowanie pomiędzy wieloma ideami społecznego konstrukcjonizmu a moim rozumieniem pracy socjalnej. Wierzę, że różnice pomiędzy konstrukcjonizmem a pracą socjalną mogą być pożyteczne dla tej ostatniej” (Witkin, 2012a, s. 29). Do rzeczy łączących konstrukcjonizm społeczny i pracę socjalną należą:

- ujawnienie alternatywnych dyskursów,
- nacisk na rozumienie kontekstu (społecznego, kulturowego, politycznego, ekonomicznego itp.),

- wrażliwość i docenienie tego, co nieuchronne, oraz znaczenie wartości,
- dopuszczanie i zachęcanie do zabrania głosu oraz wyrażania swoich opinii i przekonań,
- podawanie w wątpliwość społecznych założeń oraz oczywistości,
- troska o tworzenie bardziej humanistycznego świata społecznego (Witkin, 2012a, s. 29).

Na podobieństwa między pracą socjalną a konstrukcjonizmem wskazuje również Mary K. Rodwell (1998), która dodatkowo wymienia:

- przetworzenie wiedzy ukrytej, przemilczanej na jawną, wyrażoną słowami,
- egalitaryzm i wzajemny szacunek,
- systematyczne uzgodnienie, jak dokonać rekonstrukcji na rzecz trwałej zmiany sytuacji,
- niepewność co do charakteru wiedzy i ustalonych celów.

Łączników pomiędzy pracą socjalną a konstrukcjonizmem jest więcej niż różnic. Do tych ostatnich należy stosunek do nauki i badań (krytyczny u konstrukcjonistów) czy rozumienie „społecznego” (praca socjalna jest zorientowana bardzo indywidualistycznie).

Nie ukrywam, że od wielu lat stanowisko Stanleya Witkina jest mi bardzo bliskie, z różnych zresztą powodów. Do najważniejszych z nich należy przekonanie o wartości paradygmatu symbolicznego interakcjonizmu dla pracy socjalnej oraz zainteresowanie konstrukcjonistyczną socjologią problemów społecznych (w wydaniu Gale’a Millera, Joela Besta czy Donileen R. Loseke).

TERAPIA SKONCENTROWANA NA ROZWIĄZANIACH JAKO PRZYKŁAD PODEJŚCIA KONSTRUKCJONISTYCZNEGO

Chris Beckett stworzył kategorię teorii pracy socjalnej określoną jako „nowe możliwości”, do której zaliczył krótkotrwałą terapię skoncentrowaną na rozwiązaniach Stevena de Shazera i Insoo Kim Berg, konstruktywną pracę socjalną Nigela Partona i Patricka O’Byrne’a oraz terapię nastawioną na klienta Carla Rogersa. „Jedną ze wspólnych cech tych podejść polega na tym, że nie szukają wyjaśnień przyczynowych w terażniejszości ani w przeszłości, lecz starają się umożliwić pójście dalej” (Beckett, 2010, s. 80). W dalszych rozważaniach będę zajmować się rodzajem wymienionym w pierwszej kolejności, czyli terapią skoncentrowaną na rozwiązaniach

(TSR), a pominię sposoby pracy zaproponowane przez Carla Rogersa oraz Nigela Partona i Patricka O'Byrne'a.

Chris Beckett podkreślił, że zdaniem współtwórcy TSR „nie należy wcale rozwodzić się nad problemami. Właściwie, jako pokazuje przytoczony cytat, de Shazer twierdzi, że potrafi pomagać ludziom, nie znając nawet szczegółów ich problemów, z powodu których potrzebują pomocy. Zamiast tego sugeruje on, że terapeuci powinni na różne sposoby skupiać się na rozwiązaniach” (Beckett, 2010, s. 89).

Konstrukcja TSR opiera się na trzech filarach: rozmowie z klientem, postawie niewiedzy i silnych stronach klienta. Rozmowa z klientem wymaga używania specyficznych pytań, stwierdzeń, komentarzy, przerw w konwersacji i podsumowania. Anao Zhang i Cynthia Franklin (2022) dzielą interwencje terapeuty na dwie kategorie. Pierwsza z nich to pytania unikalne, oryginalne, stworzone na potrzeby podejścia. Są to:

- pytania tworzenia celów (na przyszłość),
- pytania o cud,
- pytania o wyjątki,
- pytania o to, co się poprawiło, polepszyło (od ostatniego spotkania).

Druga kategoria pytań to pytanie stosowane przez zwolenników innych rodzajów pracy, lecz używane inaczej przez praktyków TSR. Przykładem są pytania skalujące.

Powstanie TSR było wynikiem zebrania w całość udanych interwencji pracowników socjalnych Ośrodka Terapii Krótkoterminowej, przede wszystkim Insoo Kim Berg i Stevena de Shazera oraz ich współpracowników. Innymi słowy, było produktem praktyki pomagania klientom wywodzącym się z niższych klas społecznych: Afroamerykanom, rodzinom ubogim czy osobom z problemem narkotyków lub alkoholu. Istnieją jednak pewne aksjomaty, które zostały usystematyzowane przez Harry'ego Kormanana. Są one następujące:

1. Terapia jest obserwowalnym procesem interakcji, czyli rozmowy.
2. Minimalną jednostką analizy jest kontakt między terapeutą a klientem w środowisku terapeutycznym. Ta jednostka nie może być podzielona na mniejsze składki.
3. Celem spotkania terapeuty i klienta jest zmiana.
4. Zmiana klienta w wyniku terapii następuje poprzez obserwowalne interakcje, w których terapeuta znajduje sposoby współdziałania z klientem.

5. Krótkoterminowa terapia dotyczy rozwijania rozwiązań z klientem.
6. Terapia jest obserwowalnym dialogiem negocjowania znaczeń w języku klienta.

W dyskusji z Guyem Shennanem Harry Korman, Peter De Jong i Sara Smock Jordan przedstawili swoje stanowcze stanowisko co do istoty TSR, czyli podmiotowości klienta i pomocniczości pracownika socjalnego. Brzmiało ono tak: „W skrócie: kiedy pracujesz na rzecz społecznej sprawiedliwości, masz plan – preferowany wynik. I bez względu, jak dobry i wartościowy jest ten wynik, to łamiesz podstawowe lub fundamentalne sposoby pracy skoncentrowanej na rozwiązaniach. W naszych oczach kiedy terapeuta ma plan wobec klienta, to nie stosuje podejścia skoncentrowanego na rozwiązaniach” (Korman, De Jong, Smock Jordan, 2021, s. 69).

Podsumowując, w praktyce koncentracja na rozwiązaniach cechuje się minimalizmem (minimalizm interwencji i celów) oraz radykalizmem (skupienie się na kliencie, pomijanie wartości społecznych). Jak odbierana jest i realizowana tego typu praktyka pracy z klientami? Postaram się odpowiedzieć na to pytanie przez odwołanie się do znanych mi polskich badań. Następnie przedstawię opinie studentów pracy socjalnej UJ na temat kursu o terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach w pracy socjalnej.

BADANIA OPINII PRACOWNIKÓW SOCJALNYCH NA TEMAT TERAPII SKONCENTROWANEJ NA ROZWIĄZANIACH

Agnieszka Opolska przeprowadziła swobodne wywiady nad użytecznością PSR w 2006 r. w grupie 19 osób z różnych placówek pomocowych, zarówno ośrodków pomocy społecznej, jak i ośrodków terapeutycznych w Tarnowie, Bielsku, Krakowie i Warszawie. Pracownicy socjalni oraz terapeuci wskazywali, że szczególnie przydatne są: komplementowanie, pytania skalujące i pytanie o wyjątki. W ich oczach uznanie znalazły również pytania „na zakładkę” (powtórzenie odpowiedzi klienta w formie pytania), parafrazowanie i uważne słuchanie. Natomiast pytanie o cud nie było zadawane przez pracowników socjalnych lub zadawali je bardzo rzadko. Uznawali, że jest ono sprzeczne z praktyką pracy socjalnej. Opolskiej udało się zrobić badania w wyjątkowym czasie, wtedy, kiedy praktyka skoncentrowana na rozwiązaniach zaistniała w ośrodkach pomocy społecznej oraz innych publicznych placówkach, a nie tylko w prywatnej terapii i coachingu. Stało się w wyniku wdrożenia kilkuletniego projektu „Podejście Skoncentrowane

na Rozwiązaniu nową metodą w systemach pomocy społecznej i edukacji w Polsce” realizowanego przez Fontys University w Tilburgu i Uniwersytet Jagielloński w Krakowie w latach 2004–2007, a finansowanego przez Fundusz MATRA Ministerstwa Spraw Zagranicznych Królestwa Niderlandów. Należy zauważyć, że jedynie kilka lat wcześniej Terapia Skoncentrowana na Rozwiązaniach znalazła uznanie i została wprowadzona w życie w ośrodkach pomocy społecznej, szpitalach psychiatrycznych, ośrodkach opieki dziennej i placówkach kuratorskich i resocjalizacyjnych w Wielkiej Brytanii (Miś, 2008).

Po 15 latach możemy stwierdzić, że Agnieszka Opolska rozpoznała stan wdrożenia i praktykowania TSR w wybranych polskich placówkach pomocowych „in statu nascendi”.

Drugie badanie zostało zrealizowane przez Agnieszkę Kołodziejczyk w 2019 r. Badania ankietowe zrealizowane przez nią obejmowały grupę 33 pracowników socjalnych, zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej w Polsce południowej w 2019 r. 14 osób poznało PSR, a w pracy zawodowej – z różną intensywnością – stosowało je osiem osób. Najczęściej wykorzystywane techniki to pytania o preferowaną przyszłość, pytania o radzenie sobie, komplementowanie, pytanie o wyjątki i pytania skalujące. Najbardziej klienci pytali o cud, najtrudniej było im zadawać to pytanie.

W swobodnych wypowiedziach pracowników socjalnych przejawiały się takie opinie, jak: PSR dodaje energii do działania klientom, podnosi ich wiarę we własne siły, pozwala na indywidualne traktowanie klienta, można stosować wybiórczo pewne jej elementy do pracy z klientami, a nawet, że jest to sposób na życie. Pracownicy socjalni uznawali ją za innowacyjną metodę, motywującą do zmian przez uświadomienie sobie przez klientów ich mocnych stron oraz zachęcającą klienta do samodzielnej pracy. Niektórzy z nich deklarowali, że techniki PSR zmieniły ich stosunek do klientów oraz że stosowali je w swoim życiu codziennym. Należy podkreślić, że większość badanych nie znała PSR i prawie połowa tych, którzy ją poznali, nie stosowała jej w swojej pracy.

We wnioskach z badań Agnieszka Kołodziejczyk zauważyła: „Ważne jest, aby wykorzystać potencjał metody Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach. Aby poprawić jakość usługi pomocowej, nie jest konieczne wykorzystywanie metody w sposób całościowy. Istotne jest, aby zastosować taki element, aby wzbudzić iskrę zmiany w podopiecznym. Stosowanie PSR może wynieść pracę socjalną na inny, wyższy poziom – skoncentrowany

na kliencie, na celu, na zmianie. Jego główne idee wpisują się w to, z czym pracownicy socjalni spotykają się na co dzień, a także zdejmując z nich ciężar odpowiedzialności. Stosowanie PSR może przynieść obopólne korzyści – dla podopiecznego, ale także dla pracownika. Metoda ta jest na tyle elastyczna, że można ją wykorzystać w życiu zawodowym i prywatnym” (Kołodziejczyk, 2019, s. 68).

TERAPIA SKONCENTROWANA NA ROZWIĄZANIACH W KSZTAŁCENIU STUDENTÓW PRACY SOCJALNEJ UNIwersYTETU Jagiellońskiego

Kurs „Podejścia skoncentrowanego na rozwiązaniach”, w wymiarze 30 godzin zajęć konwersatoryjnych, prowadzę w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego od ponad 15 lat. Aktualnie jest on przeznaczony dla studentów studiów magisterskich pracy socjalnej. Opinie studentów po kursie były w większości pozytywne. Wyrażali oni również sceptycyzm co do możliwości zastosowania swoich umiejętności w trakcie pracy zawodowej lub obawy dotyczące szans na tego typu pracę w instytucjach publicznych.

Po zakończeniu kursu proszę studentów o informacje zwrotne na temat oceny TSR jako narzędzia w pracy własnej i przyszłej pracy z klientami. Poniżej przytaczam niektóre z odpowiedzi studentów, udzielone za pomocą aplikacji „Forms” w programie TS Teams w 2021 r.

Większość studentów zadeklarowała, że jeszcze w trakcie zajęć lub tuż po nich wykorzystała niektóre z pytań TSR w kontaktach z koleżankami i kolegami, na zajęciach i poza nimi oraz bliskimi sobie osobami. Często pojawiały się takie wypowiedzi, podobne pod względem treści:

Tak, już stosowałam i będę stosować. Pomaga nawiązywać kontakt z osobami, a najlepsze z tymi, kogo pierwszy raz widzę.

Tak, zdarzało mi się wykorzystywać te metody w życiu codziennym, często nieświadomie.

Dopiero po tych zajęciach zrozumiałam, że to metody pracy PSR – w zawodowym, niestety, nie miałam jeszcze okazji.

Częściej starałam się parafrazować podczas przeprowadzanych przeze mnie wywiadów pogłębionych.

Studentki i studenci wskazywali, że stosowali pytania w czasie praktyk terenowych czy wywiadów pogłębionych prowadzonych w ramach gromadzenia materiałów do prac magisterskich.

Śród różnych możliwych form pytań studenci i studentki najczęściej stosowali parafrazowanie i podsumowywanie. Ponadto wspominali o komplementowaniu i unikaniu relacji narzekania. Pojawiały się również takie pojedyncze wypowiedzi, jak:

Chętnie korzystałam z wykorzystywania ciszy, pokazywania „popularności”, zwykłości problemu, parafrazowanie, komplementowania, z pytania skalującego, pytania o cud w sytuacjach, gdy ktoś np. nie mógł podjąć decyzji, co dalej zrobić. Pewnie z innych też tj. podsumowywanie, ale to było raczej normalne jak w każdej rozmowie.

W czasie rozmów z przyjaciółmi czy rodziną zawsze staram się skupiać na ich mocnych stronach – uwydatniać je, kiedy są smutni lub gdy mają chwilowy kryzys, np. w pracy czy w szkole.

W ankietach wskazywano również, że pytania skalujące były początkowo odbierane jako „dziwne”, chociaż nie ujawniano tego w trakcie zajęć. Studenci wyrażali dość często opinie, że PSR umożliwia dobrą relację z klientem, wzmacnia jego sprawczość i czyni ekspertem w swoich sprawach. Uniemożliwia pracownikowi „pracę na skrót”, czyli podawanie klientom gotowych rozwiązań („recept”) lub uzależnienie klienta od pracownika socjalnego.

Uczestnicy i uczestniczki kursu dostrzegali, że posługiwanie się technikami TSR spotykało się powszechnie z pozytywną reakcją ich rozmówców. Stawali się oni bardziej otwarci, naturalni, chociaż niektórzy z nich byli początkowo zaskoczeni postawionym pytaniem. Studenci np. stwierdzali:

Zastosowanie tych technik ułatwiło mi komunikację, zacieśniło także więzi z osobami, z którymi rozmawiałem.

Pozytywne [wrażenia], ludzie mieli wrażenie, że zostali wysłuchani.

Były też wypowiedzi odmienne:

[Pytania] raczej nie przyniosły większego efektu.

Ogólna ocena kursu TSR i przećwiczenia wybranych form pytań oraz sposobów nawiązywania relacji była pozytywna. Niektóre wypowiedzi studentów były wręcz entuzjastyczne:

Bardzo ciekawy był ten przedmiot, każde zajęcia interesujące, chciało się słuchać te filmiki, każdy był zaangażowany. Myślę, że 100 procent przyda się w przyszłości w naszym zawodzie. Ten „CUD”, który odkrywa się na tych zajęciach, pozostanie ze mną na długo.

Dobrze by było, gdyby kurs trwał dłużej, chciałabym potrafić pracować jak Insoo :).

Inne opinie były bardziej umiarkowane, niemniej pozytywne.

Uważam, że PSR dało nam, jako studentom pracy socjalnej, szeroki ogląd na pracę z ludźmi i jej wiele form, metod. Są one bardzo różnorodne, co daje wiele możliwości na dostosowanie tych właśnie metod do różnych sytuacji spotykanych na ścieżce zawodowej. Indywidualne podejście to podstawa w pracy socjalnej, a PSR właśnie taką indywidualność stawia wysoko w hierarchii wartości.

PSR wydaje mi się bardzo obiecującym narzędziem (zwłaszcza w pracy socjalnej), aktywizuje klienta i czyni go ekspertem.

To podejście pozwala uszanować podmiotowość i odrębność klienta, a także wzmacnia jego sprawczość. Pewną wadą tego podejścia wydaje się czasochłonność postępowania. Czasem potrzeba czasu, aby klient przyjrzał się swoim problemom, podjął samodzielną refleksję i wdrożył nowe rozwiązania w życie.

W podejściu skoncentrowanym na rozwiązaniach pracownik nie może „pójść na skróty”, zaproponować klientowi gotowych recept.

Były również głosy sceptyczne, wskazujące na ograniczenia i wymagania stawiane adeptom TSR.

Myślę, że może pomóc niektórym osobom, jeśli jest się odpowiednio przygotowanym do pełnienia roli terapeuty, jednak nie przekonuje mnie brak szerszego spojrzenia oraz uwzględnienia, że niektórych problemów nie da się rozwiązać bez spoglądania w przeszłość, a jedynie skupiając się na przyszłości.

Uważam, że połączenie psychoanalizy oraz PSR może przynieść lepsze rezultaty, jednak na pewno będzie to terapia długoterminowa i wymagająca większego zaangażowania.

Jest to przyszłościowe podejście, które moim zdaniem za kilka lat może się sprawdzać, ale w pracy z klientami, którzy mają problemy pozafinansowe.

Chciałbym podzielić się również swoimi obserwacjami jako prowadzący zajęcia. Bardzo często zaskakują mnie trudności studentów w wykonywaniu pewnych zadań z podręcznika dla studentów. Dotyczy to studentów i studentek wielu roczników, a nawet innych kierunków, na których również prowadziłem zajęcia (pedagogika). Do takich nieoczywistych dyskusji dochodziło w trakcie ćwiczeń o zasobach. Najtrwalszy i najczęstszy kłopot studentów to sformułowanie, jakie są silne wewnętrzne strony klienta oraz zewnętrzne zasoby. Zrozumienie, jakie są zasoby klientów, i podanie przykładów, zajmuje im najwięcej czasu. Bardzo często jako silną wewnętrzną stronę podają „upór”. Równie charakterystyczne jest podawanie silnych stron i zewnętrznych zasobów w wersji negatywnej (upór), a nie pozytywnej (wytrwałość).

Innym trudnym ćwiczeniem dla studentów jest rozmowa na kontrowersyjne tematy. Sięgam po tematy zaproponowane przez Petera De Jonga i Insoo Kim Berg w ich podręczniku oraz po tematy współczesne, związane z bieżącymi wydarzeniami społeczno-politycznymi, np. zaostrenie prawa dotyczącego aborcji, problem pedofilii w Kościele czy stosowanie się do zasad ochrony przed koronawirusem (np. noszenie maseczek). Bardzo często okazuje się, że studenci unikają tematów kontrowersyjnych i chcą się zgadzać ze sobą w kontrowersyjnych sprawach obyczajowych czy sanitarnych. Systematycznie też doświadczam zdziwienia, że w większości przypadków studenci opowiadający się za dwoma przeciwstawnymi poglądami deklarują, że rozmowa nie zmieniła ich przekonania i że pozostają przy swoich zdaniach sprzed rozmowy. Bardzo rzadko zdarzają się deklaracje, że w trakcie rozmowy doszło do wymiany argumentów skutkującej chociaż niewielką, częściową zmianą opinii lub że nastąpiła zmiana opinii w wyniku dialogu z rozmówcą o całkowicie odmiennym poglądzie.

PODSUMOWANIE

Stanley L. Witkin stwierdził, że „konstrukcjonizm społeczny otacza aura tajemniczości” (Witkin, 2012b, s. X). Próba powiedzenia pracownikowi

socjalnemu, że jest on „tylko” społecznym konstruktem, jest bardzo ryzykowna.

Spośród wielu wersji konstrukcjonistycznej pracy socjalnej wybrałem do analizy podejście skoncentrowane na rozwiązaniach. Doceniam pracę socjalną opartą na założeniach narratywizmu czy terapii skoncentrowanej na kliencie. Obserwacja PSR i refleksja nad tą metodą prowadzi mnie jednak do wniosku, że jest to szczególnie wartościowe podejście ze względu na to, że trafia do klientów z najniższych klas społecznych i środowisk wykluczonych. Ma również taką zaletę jak krótkoterminowość i prostota interwencji.

PSR ułatwia klientom upodmiotowienie, często w żargonie zawodowym nazywane „empowermentem”. Krótkoterminowe postępowanie z klientem daje szansę na odzyskanie przez niego siły i uruchomienie zasobów, które zostały utracone lub zapomniane w wyniku traumy bądź izolacji społecznej.

Konstrukcjonistyczna praca socjalna stoi w sprzeczności z kierunkami, które uznają diagnozowanie sytuacji klienta, jego potrzeb lub środowiska za niezbędny składnik pomagania. Otwarte negocjowanie wartości diagnozy i praca z klientami bez posługiwania się różnego rodzaju narzędziami diagnostycznymi uznawane są za nieprofesjonalne. Z tego powodu ta forma pracy socjalnej z klientami nie jest ceniona; uznaje się ją za podejście stosowane przez małą grupę zainteresowanych pracowników socjalnych.

Konstrukcjonistyczna praca socjalna stoi również w sprzeczności z realizmem, który traktuje realność jako obiektywną, i podawanie jej w wątpliwość uznawane jest za nieracjonalne. Założenia konstrukcjonizmu społecznego bliskie są myśleniu postmodernistycznemu. Z tego tytułu TSR jest krytykowany jako metoda nienaukowa i niespełniająca wymogów praktyki opartej na dowodach.

Tym niemniej przedstawione wyżej obserwacje opinii studentów prowadzą do wniosku, że PSR jest odbierany przez nich pozytywnie i że wykorzystują wiedzę z zajęć dydaktycznych w kontaktach z koleżankami i kolegami oraz rodziną w życiu codziennym. Dostrzegają potencjał tej metody, jak też jej ograniczenia.

Pracownicy socjalni pytani przez Agnieszkę Opolską i Agnieszkę Kołodziejczyk również byli świadomi możliwości pracy skoncentrowanej na rozwiązaniach. Wykorzystują to podejście w praktyce, jakkolwiek, we własnej ocenie, w niewielkim stopniu.

Przytoczone przeze mnie wyniki ankiet przeprowadzonych wśród polskich studentów i pracowników socjalnych stanowią dobry wskaźnik po-

tencjału tkwiącego w konstrukcjonistycznej pracy socjalnej. A dysponujemy obecnie wynikami badań prowadzonych w wielu krajach świata, za pomocą bardzo pogłębionych, statystycznie i metodologicznie, jakościowych i ilościowych procedur badawczych, które ukazują wartość podejścia opracowanego przez Stevena de Shazera, Insoo Kim Berg i Petera De Jonga w pomaganiu różnorodnym kategoriom klientów.

Najnowsze doniesienia z badań oraz dotychczasowa praktyka edukacyjna i zawodowa prowadzą do wniosku, że TSR powinno stać się obowiązkowym modułem kształcenia uniwersyteckiego pracy socjalnej. Studenci (i wykładowcy) skorzystają z zajęć na ten temat, a w konsekwencji skorzystają ich przyszli klienci w ośrodkach pomocy społecznej, organizacjach pozarządowych, grupach wsparcia czy centrach usług społecznych.

BIBLIOGRAFIA

- Beckett, Ch. (2010). *Podstawy teorii dla praktyków pracy socjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Franklin, C., Streeter, C.L., Webb, L., Guz, S. (2018). *Solution Focused Brief Therapy in Alternative Schools. Ensuring Student Success and Preventing Dropout*. New York: Routledge.
- Hall, Ch.J. (2005). *Social Constructionist: A unifying metaperspective for social work*. Louisville (Kentucky): University of Louisville.
- Kołodziejczyk, A. (2019). *Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach jako metoda pracy z klientem pomocy społecznej*. Praca magisterska napisana pod kierunkiem dr. hab. Lucjana Misia, prof. UJ. Kraków: Instytut Socjologii UJ.
- Korman, H., De Jong, P., Smock Jordan, S. (2020). Swedish Abstract – Steve de Shazer's Theory Development. *Journal of Solution Focused Practices*, 4(2), Article 17. Available at: <https://digitalscholarship.unlv.edu/journalsfp/vol4/iss2/17>
- Korman, H., De Jong, P., Smock Jordan, S. (2021). We Don't Want to Blur the Boundaries: A Response to Guy Shennan and the Solution Focused Collective. *Journal of Solution Focused Practices*, 5(1), Article 20.
- Miś, L. (2008) Konstruowanie pracy socjalnej skoncentrowanej na rozwiązaniach. Wprowadzenie. W: L. Miś (red.), *Praca socjalna skoncentrowana na rozwiązaniach*. Kraków: Instytut Socjologii UJ.
- Opolska, A. (2008). Zastosowanie Solution Focused Approach (SFA) – Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach w pracy z indywidualnym przypadkiem w ośrodkach pomocy społecznej. W: L. Miś (red.), *Praca socjalna skoncentrowana na rozwiązaniach. Zeszyty Pracy Socjalnej*, 14. Kraków: Instytut Socjologii UJ.
- Robbins, S.P., Chatterjee, P., Canda, E.R., Leibowitz, G.S. (2019). *Contemporary Human Behavior Theory*. New York: Pearson.

- Rodwell, M.K. (1998). *Social Work Constructivist Research*. New York–London: Garland Publishing.
- Shamai, M. (2003). Using Social Constructionist Thinking in Training Social Workers Living and Working under Threat of Political Violence. *Social Work*, 48(4), 545. ProQuest Central.
- Shaw, I. (2013). Sposoby poznania. W: M. Gray, S.A. Webb (red.), *Praca socjalna. Teorie i metody. Podręcznik akademicki*. Warszawa: WN PWN.
- Witkin, S.L. (2012a). An Introduction to Social Constructions. W: S.L. Witkin (red.), *Social Construction and Social Work Practice. Interpretations and Innovations*. New York: Columbia University Press.
- Witkin, S.L. (2012b). Preface. W: S.L. Witkin (ed.), *Social Construction and Social Work Practice. Interpretations and Innovations*. New York: Columbia University Press.
- Zhang, A., Franklin, C. (2022). Solution Focused Brief Therapy. W: L. Rapp-McCall, K. Corcoran, A.R. Roberts (red.), *Social Worker's Desk Reference*. Fourth Edition. New York: Oxford University Press.

CONSTRUCTIONIST SOCIAL WORK IN THE OPINIONS OF SOCIAL WORK STUDENTS AND SOCIAL WORKERS. THE EXAMPLE OF THE SOLUTION FOCUSED THERAPY (SFT)

ABSTRACT

Social constructionism is one of the important contemporary theories used by social workers. Mary K. Rodwell, Stanley Witkin and Peter de Jong point to similarities between the assumptions of constructionism and social work, and to minor differences between them. Solution Focused Therapy is a model example of a constructionist practice. It uses unique types of questions, although therapists also use additional questions and interventions.

Empirical research on the use of Solution Focused Therapy (SFT) by employees of social welfare centres was conducted, among others, in 2006 and 2019. The results of the opinion survey of social workers on the value and usefulness of SFT in their work were compared. The first study was conducted in 2006, i.e., at the beginning of the implementation of this method in social welfare centres in Poland. The second study was conducted in 2019 in social welfare centres in Małopolska voivodship. The respondents positively assessed the usefulness of some SFT elements in working with customers (and in their own lives), especially questions about exceptions, scaling questions and the increase in self-confidence.

The author also conducted his own survey of the opinion of students of social work at the Jagiellonian University about the SFT course. Like social workers, the students spoke positively about the method in a comparable way. SFT weaknesses included omitting the customer's past, time consumption and the so-called "miracle question".

Typical difficulties for students in learning SFT are the following: ignoring customer resources, avoiding controversial and conflicting topics, and not considering the other party's opinion as a basis for changing their thinking. Conclusion: social work and education find partial use of SFT. Most of SFT's specific questions and focus on the customer's strengths were appreciated by social workers and students. Difficulties in accepting this method lie in the attachment to the idea of diagnosis as an essential component of social work and the idea of objective reality.

KEYWORDS: social constructionism, Solution Focused Therapy, Solution Focused Brief Therapy, user opinions